

כאשר הינה אליבא דבית שמאי כנגד דעת בית הלל, [ועל כל פנים אין בכגון זה קביעת הלכה כבית הלל]. אך קשה, לדברי התוס' רא"ש הנ"ל שאין כאן אלא עדיפות של רבים כנגד יחיד, מה הקושיא שמצינו סתם במסכת אחרת כרבי יהודה, הלא הלכה כבית הלל כנגד בית שמאי גם דהו טובא (וע' יבמות יד. 'וכגון דב"ה טובא'), ומה יוסיף שיש עוד תנאים הסוברים כן [וע' גם רש"י ותוס' בביצה ט.]. שהלכה כב"ה נגד ב"ש אף אם יש תנאים נוספים כבית שמאי, ודלא כ"ש מפרשים' שם]? ויותר קשה לפרוש הרשב"א הנ"ל שאין שום עדיפות על סתמא במסכת אחרת, אלא משום בית הלל, מה מקשה הגמרא מהנך סתמי משניות? וצריך לומר שקושיות הגמרא מוסכות על הלשון 'הואיל וסתם לן תנא כותיה', והלא גם סתם לנו התנא כרבי יהודה. אך לא מקשה שאכן נפסוק כרבי יהודה, כאמור. עוד י"ל שהקושיא היא שמכח אותם סתמי-משניות מוכח שיש תנאים הסוברים שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, כדאמרינן בעלמא בכגון דא. ודאיתנן להכי, שוב אין הוכחה מכאן שהלכה כסתם אף כנגד בית הלל.

דף נה

סיכומי שיטות

להלן סיכום השיטות המובאות בסוגיותנו (נג-נה) ובסוגיות נוספות, בענין מעילה וחילול הקדש, על פי פרושי הראשונים. סוגי הפעולות הנידונות בסוגיא, נחלקים לשנים: א. הוצאת חפץ מרשות ההקדש לרשות אחרת; ב. הנאה והשתמשות מחפץ של הקדש. הנאה שיש בה כילוי, כגון אכילה והדלקת הנר, או הנאה שאין בה פגם וחסרון. יש להבחין בין שוגג למזיד; בין קדושת דמים לקדושת הגוף; בין קדשי קדשים לקדשים קלים. בכל אחת מהאפשרויות הנ"ל יש לדון על שני דברים: א. חילולו של ההקדש — האם יצא לחולין ע"י אותה פעולה אם לאו. ב. חיובו של המועל.

המוציא חפץ של הקדש לרשות אחרת — לדעת רבי יהודה, אין החפץ מתחלל אלא בשהוציאו בשגגה, שלא ידע שהוא של הקדש, אבל הוציא במזיד — אינו מתחלל. 'הואיל ואינו חייב בקרבן מעילה — לא נתחלל הקדש, אלא הרי הוא בהייתו' (רמב"ם מעילה ו,ג). במה דברים אמורים, בקדושת דמים ובקדשי בדק הבית, אבל קדושת הגוף של בהמה וכלי שרת — אין החפץ מתחלל, ולעולם הוא בקדושתו. דינו של המועל בשגגה — מפורש בתורה, חיוב קרן וחומש ואיל לקרבן, והוא הקרוי 'אשם מעילות'. גם בבהמה וכלי שרת שלא יצא החפץ לחולין — הרי זה מועל (כמו שפסק הרמב"ם בהל' מעילה ו. ובאחיזעור (ח"ב מו,ה) כתב שאין בדבר מחלוקת הראשונים, דלא כהבנת השער-המלך. אלא שזה דוקא לרבי יהודה ולא לרבי מאיר, ע"ש. וע' חזו"א; חידושי ר' אריה לייב מאלין ח"ב מב). כל זה בקדושת בדק הבית או בקדושת מזבח של קדשי קדשים, אבל בקדשים קלים, אין בהם מעילה אלא לאחר זריקת הדם, ובאימורין ולא בבשר. (ע' מעילה ו-ז; רמב"ם רפ"ב מהל' מעילה. ואעפ"י שאין בהם מעילה, אסורים בהנאה, יש אומרים מדרבנן וי"א מדאורייתא — ע' במובא במעילה שם).

לדעת רבי מאיר אליבא דרבי יוחנן ובר פדא — בשוגג אינו מתחלל, לפי שההוצאה לרשות אחרת היתה בטעות, ואילו ידע שהוא הקדש לא היה מוציאו, ולכן אם קנה או קידש בהם, לא חלו הקנין והקידושין ונשאר הדבר ברשות ההקדש. וממילא אין בדבר חיוב מעילה, וכי מאחר דאין מתחלל — קרבן במאי מחייב'. (כן מסר רבין בשם בר פדא. ודלא כעולא שאמר משמו שיש חיוב קרבן אעפ"י שאינו מתחלל).

ואליבא דרב, גם בשוגג מתחלל ההקדש לרבי מאיר כמו לרבי יהודה, מלבד בבגדי כהונה הראויים לעבודה וכיו"ב, שהואיל וניתנו ליהנות מהם, לא נתחללו בשגגה. [ולגרסת רבנו חננאל, גם רב סובר שאין הקדש מתחלל בשוגג ואין דין מעילה בהוצאתו מרשות הקדש].

כמו לרבי יהודה כך לרבי מאיר, בהמה וכלי שרת אינם מתחללים בשוגג [מדברי יהודה נשמע לרבי מאיר...]. ואולם, לפי תירוץ אחד ברשב"א, וכן כתב הפני-יהושע, לרבי אושעיא אליבא דרבי מאיר, גם קדושת הגוף בשוגג מתחללת, דלא כרבי יהודה.

במזיד, סובר רבי מאיר שההקדש מתחלל [שלשיטתו 'תמעול מעל' — במזיד. תוס']. בין בקדושת דמים בין בקדושת הגוף, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים.

ולענין עונשו של המועל במזיד בהוצאה — נסתפק בחזון איש האם לוקה על כך, או שמא אין מלקות אלא באכילה וכד'. (וטעמו של ר' אושעיא שהתיר להוציא בהמה הנמצאת על מנת לתקנה, והלא יש בהוצאה מן ההקדש איסור מלקות — כתב החזו"א — כיון שאין לה תקנה באופן אחר, לא אסרה תורה אלא לגרע ולא לתקן, וכאן שווה תקנתה — אין איסור מעילה).

הנהגה מחפץ של הקדש ולא הוציאו מרשות ההקדש —

בשוגג, בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר, הרי עליו כל דיני 'מועל' — קרן וחומש ואשם. [לשיטת רבנו חננאל (וכן היא שיטת הרמב"ם — שער המלך, הל' שקלים ב,א), לבר פדא אליבא דרבי מאיר, אין דין מעילה אלא באכילה או בהנאה אחרת של כילוי, כגון הדלקת פתילות של הקדש, ולא בשאר הנאות. אבל התוס' ועוד ראשונים סוברים שהוא הדין בכל הנאות, הגם שאין בהם חסרון להקדש].

במקרה זה אין גופו של החפץ יוצא לחולין, מפני שלא נתכוין להוציאו מרשות ההקדש. הלכך לא מעל אלא כפי שיעור הנאתו. ואולם אם נתכוין להוציא לרשות אחרת, כגון שסבור שהוא של חברו ונתכוין ליטלו לעצמו, ונהנה — מעל בכולו. וגם יצא כולו לחולין מלבד בבהמה וכלי שרת. (עפ"י תד"ה אין. וכן הביא הרמב"ן (נד:) בשם 'אחרים'. ובתור"ד משמע שאפילו לא נתכוין להוציאו מרשות הקדש — יצא כולו לחולין ומעל בכולו).

ואם ידע שהוא של הקדש ונתכוין להנות, אעפ"י שבכוונתו להניחו אחר כך כהקדש ולא להוציאו — כתבו התוס' (ב"מ צט. ד"ה וחבירו; מנחות קא. ועוד) שהרי זה כמתכוין לגזול ולהוציא מרשות ההקדש, שהרי השואל שלא מדעת — גזול. וע' בחידושי רעק"א שהוכיח שהתוס' במעילה חולקים על כך. (וע"ע שו"ת דברי חיים (מצאנז) חו"מ מהו. גס ברמב"ם משמע שיש מועל אחר מועל בנהנה, מלבד במוסר החפץ לאחרים, שאז יצא לחולין. ע' כסף משנה; קרן אורה — מעילה יט; מנחת חינוך קכו, יב-ג).

המועל במזיד — לדברי חכמים (פסחים לג. ועוד) דינו במלקות ומשלם מה שפגם. ולרבי, עונשו במיתה בידי שמים (יש אומרים רק באכילה וי"א הוא בשאר הנאות. ע' במובא בפסחים שם). והלכה כחכמים (רמב"ם הל' מעילה א,ג). ואין חילוק בדבר בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית. אולם יש חילוק בין קדשי-קדשים לקדשים קלים לענין מעילה, כפי שהוזכר לעיל.

(החזו"א (מעשרות ז,א) צדד שאין לוקים אלא על אכילה ולא בשאר הנאות. [ואולם באבי עזרי (סנהדרין יח,ו) כתב עפ"י

משמעות רמב"ם ותוס' שלוקה גם בשאר הנאות. וכן מבואר ברש"י ותוס' פסחים מז.]. וצריך לפרש לפי"ז מה ששנינו 'יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משו שמונה לאוין' (שם) — משום כלאים לוקה שתיים (כפר"י בתוס'), אבל משום מעילה אינו לוקה, ונקט 'מוקדשים' משום בכור).

הערות ובאורים בפשט

'בבא לחוב בדמיהן עסקינן' — מכאן ומעוד כמה סוגיות בש"ס מבואר שגם אחרים שאינם הבעלים, יכולים לפדות את הקודש, ללא ידיעת הבעלים. (ע' שו"ת אחיעזר ח"ב לב,ה; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב כד,ב).

'ורבי מאיר היא דאמר הקדש במזיד מתחלל' — יש להקשות מדוע העמיד כרבי מאיר דוקא, הלא גם רבי יהודה מודה שהקדש מתחלל במזיד — כאשר הגזבר רוצה למכור דבר של הקדש לצורך מעות, או כאשר קונה דבר להקדש ומוציא מעות הקדש לחולין. ואף כאן לצורך הקדש הוא עושה, שמחלל בדמים ומביא בהם עולה ושלמים?

יש לומר, משום שהפרזה גדולה אמר רבי הושעיא, שיהיו תמימים נפדים, משום כך אמר 'ורבי מאיר היא', כי כמו שמצינו שהפריז רבי מאיר בקדשי בדק הבית לומר הקדש במזיד מתחלל אף על פי שלא מעל ונמצא שאין מעשהו כלום, ואעפ"כ יצא לחולין, כך יש לומר שהפריז גם בקדשי מזבח (תורי"ד).

(ע"ב) 'דילמא תודה... ודילמא אשם הוא... ודילמא אשם מצורע...' — כתב הפני-יהושע לבאר את שאלות הגמרא, לחוש למיעוט, כיון שכל עיקר דין זה, לחשוש שמא עולה היא, אינו מן התורה אלא מדרבנן, שהרי מדין תורה יש לנו לילך אחר הרוב, שרובן של הבהמות הן או חולין או שלמים שנקנו מכספי מעשר (כמו שאמרו במקום אחר). ואם נצרף את החולין עם השלמים, נמצאו העולות — מיעוט. אלא שבכל זאת חששו כאן חכמים למיעוט, שמא יתברר הדבר לבסוף על ידי הבעלים המאבדים, וגנאי הוא למזבח.

ובספר אילת השחר כתב לחדש, שאין שייך דין 'רוב' אלא כשיש לרוב שם אחד, אבל חולין ושלמים אינם מהוים רוב כנגד עולה. ומאותה הסיבה אי אפשר לעשות 'רוב' כנגד האפשרות שהיא שלמים, על ידי צירוף חולין ועולה, ולהקריבו בתורת עולה. כי הרי עולה וחולין שני שמות הם, ודינו של זה לא כדינו של זה.

(והביא שם סימוכין מדברי רעק"א (בתשובה פה) לענין שאין לעשות 'רוב' על ידי צרף שני דברים שאינם מורים על ענין אחד, כגון: ספק תחתיו ספק לא תחתיו, וספק אונס ספק ברצון — אין בזה דין רוב. ולכאורה יש לדחות; שם אין שיתוף מציאותי לשני הענינים, ורק בתוצאת הדין נוצר רוב להתיר, ובוהו אכן אינו שייך לדין 'רוב' שבתורה, שאין ללכת אחר רוב 'מלאכותי' כזה, שאם כן, כל נטיה של הסתברות לצד מסוים ייחשב כרוב, רוב סיכויים, וזה דבר שאי אפשר, כמובן. אבל כאן ישנו רוב מציאותי שאין הבהמה שלמים. ודוגמא לדבר: 'סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות, דליהוי זכר-בר-קיימא מיעוטא').

'דמייתי נמי תודה... ודילמא אשם הוא...' — וזה שלא כתוב בכרייתא שמביא גם תודה — כי

בכלל 'שלמים' הוא, ככתוב וזאת תורת זבח השלמים... אם על תודה יקריבנו. ולכן על השאלה 'ודלמא אשם הוא' לא מתרץ 'דמייתי נמי אשם' — כי לא משמע כן בברייתא, שאז היה לו לומר שמביא שלמים ואשם. (רמב"ן ועוד)

— הרמב"ם (פסולי המוקדשין ו, יח) מפרש דלא כהתוס', אלא מביא שתי בהמות בלבד, לעולה ולשלמים, ומביא לחם ומתנה שאם תודה היא תיקרב בהמת השלמים לשם תודה, והלחם עמה. התוס' ורמב"ן כתבו שאי אפשר לעשות כן, כי לפי הצד שהיא שלמים ולא תודה, כיצד הלחם בא בנדבה. אבל הרמב"ם נראה שסובר שהואיל וגם התודה שלמים היא, יכול להביא בהמה ולהקריבה כשלמים או תודה, ולחם עמה כאילו היתה תודה ודאי. וצ"ע. [ובמקדש דוד (קדשים יח, ב) חידש שלהרמב"ם אין כאן תנופה והאיל ואין לקרבן בעלים, שהרי אבד מהם. ועל כן אין צריך להכניס הלחם בעזרה ויכול להתנות על הבהמה שתהא תודה והלחם נמצא חוץ לעזרה (ע' בסוגיא דמנחות פ). אך לכאורה זהו דוחק, שאם כן היה להרמב"ם לפרש זאת, שיביא לחם ולא יכניסנו לעזרה ולא יניף]. הראב"ד (מובא בראשונים) נתן טעם אחר שאין יכול להתנות על השלמים בתודה — מפני שממעט זמן אכילתו ובכך הוא גורם להבאת קדשים לבית הפסול. אבל התוס' הוכיחו שתנא דידן סבר שאין לחוש לכך, שהרי ממעט זמן אכילת השלמים ליום ולילה משום החשש שמא הוא מותר הפסול. ובדעת הראב"ד, יש מי שכתב שכיון שממתין עד שיומם ומחללו על אחר, אותו החילול אין דינו כמותר הפסול שנאכל ליום ולילה אלא כשאר שלמים. (עפ"י מקדש דוד — קונטרס אחרון ה סק"ג). ובדעת הרמב"ם יש מי שכתב שמותר הפסול נאכל לשני ימים (ע' צל"ח פסחים פט. ובמנחת חינוך (קמא, י בקומץ המנחה) הוכיח זאת מהלכה דידן. אך אין מובן, שהרי עדיין קשה להרמב"ם שכתב שמתנה על בהמת השלמים משום תודה, וא"כ על כרחו לאכלה ליום ולילה כחומר תודה, והלא הרמב"ם פסק אין מביאים קדשים לבית הפסול, ועל כרחו לתרץ בדעתו שכאן אין חוששים למיעוט זמן אכילה (ע' בבאור הדבר במקדש דוד — יח, ד), אם כן שוב אין מכאן מקור שמותר הפסול נאכל לשני ימים.

[בבאור דברי התוס' שאשם אין טעון סמיכה [והלא אין מדובר באשם מצורע אלא בשאר אשמות] — ע' מקדש דוד (יח, ג) שבעצם אין כאן סמיכה על הבהמה, אף לא בשלמים, שהרי המוצא אינו הבעלים, אלא כוונת התוס' לענין הנסכים (קודם שתקנו שב"ד מביאים נסכיה. ע' שקלים ז, ה) שהיה המוצא סומך עליהם, הלכך באשם שאין נסכים אין יכול לסמוך].

'פסח בזמנו מזהר זהירי ביה' — יש שפרשו שאין הכוונה שלא שכיח שהפסח יאבד, אלא שכאשר הוא נאבד, זהירים בו הבעלים לחפש אחריו מיד, כדי לקיים מצותם קודם שתעבור. וכיון שזוהי חפשי ולא מצא לו בעלים — יש להניח שלא היה זה קרבן פסח (עפ"י רמב"ן רשב"א ועוד).

'ודילמא בכור ומעשר גינהו... הכי נמי במומן מתאכלי' — ואינו ענין למה שאמרו (בבא מציעא ז). 'עשירי ודאי ולא עשירי ספק' — שאין הכוונה בדין זה שספק מעשר לקולא, אלא דין הוא בעת קריאת שם מעשר, שלא חלה קדושה אלא אם כן הוא 'עשירי' בודאות, ולא כשהוא 'ספק עשירי'. אבל כל שיש ספק אם הוא מעשר שנתקדש כבר — דנים אותו ככל ספיקא דאורייתא, לחומרא. (ע' באורך ב'שערי ישר' שער הספקות, ה).

'ודילמא חטאת היא? — חטאת בת שנתה, ואישתכח בת שתי שנים' — אף על פי שאמרו (בזבחים עה:): שיש בהמה בת שנתה שנראית כבת שנים, הכוונה כאן שנמצאת גדולה יותר, כבת שלש או ארבע, שבדאי אינה בת שנתה (תוס' שם).

ומשמע שאם נמצא כבן שנתיים, יש לחוש לחטאת, ואין דנים כאן משום 'ספק ספקא', שמא בן שנה שמא בן שנתיים, ואפילו בן שנה, שמא שלמים ולא חטאת — שאין זה נחשב 'ספק ספקא' אלא שם אחד הוא, האם זה הוא חטאת אם לאו, הגם שמסתבר יותר שאינו חטאת.

ובמשך חכמה (ויקרא ה, ו) כתב (עפ"י הגמרא רפ"ג דבכורות) שכבשה [שלא כעז] אינה יולדת תוך שנה. [ובזה הסביר את משמעות השם 'כבש' — שהוא רק בתוך שנתו הראשונה, שעדיין כלי ההולדה כבושים בקרבו. ובה פרש את שינוי שם 'כבש' ו'כשב' בתורה, ע"ש דברים נחמדים]. וכאן הכוונה שמצאה מעוברת, הרי ודאי עברה שנתה. ואילו בגמרא בזבחים מדובר בזכר. בזה הסביר דברי חנניא בן חכינאי 'עז בת שנתה לחטאת' (ע' רש"י) — כוונתו, שהעז, אף כי מעוברת היא — יש להסתפק בה בחטאת, כי העז יולדת בת שנתה.

— ואין חוששין שמא אבדה כשהיתה בת שנתה ורק עתה נמצאה, כי מסתמא סמוך לאיבודה נמצאה ('שיטה לא נודע למי').

'כונסה לכיפה...' — כדי שלא תתערב באחרים ותאסור את כולם אפילו הם אלף (תורי"ד עפ"י זבחים ע:).

דף נו

סיכומי שיטות

לקחת בהמה ושאר דברים ממעות מעשר שני; קידושין במעות מעשר שני — סיכום הסוגיא, לשיטות רש"י והתוס'.

חילול מעשר שני על בהמה טהורה
אין מחללין מעשר שני על בהמה. ואין לוקחין בהמה ממעות מעשר שני מחוץ לירושלים, אפילו היא ראויה להקרבה.
רש"י כתב שני טעמים: משום וצרת הכסף — הקפידה תורה לחלל על כסף שיש בו צורה דוקא. ועוד, שמא תכחיש בטורח הדרך. והתוס' פרוש משום גזרה שמא יגדל עדרים עדרים. וגזרו זכרים אטו נקבות. ולרבי מאיר (בסוכה מ:) לא גזרו ולכך מותר לדבריו ליקח זכרים.
אם המטבעות שבאותו מקום אינם יוצאים בירושלים, אפשר שהתירו לו לקחת בהמה במקומו כדי להעלותה לירושלים ולהקריבה (תוס' סד"ה במזיד, עפ"י ב"ק צז: ותוס' שם בתירוץ השני).

עבר וחילל; אם הבהמה ראויה להקרבה — החילול חל, ויעלנה לירושלים ויאכלנה בתורת שלמים. ואם לאו, כגון שהיא בעלת מום, או שחילל על חיה — אין החילול חל. לחכמים בין בזכרים בין בנקבות ולרבי מאיר — בנקבות בלבד, כאמור (תוס' ד"ה אין וד"ה במזיד עפ"י התוספתא).